

HALUK YAVUZER * İLKAY DEMİR

YENİ KUŞAK ANNE-BABALAR VE ÇOCUKLARI

PROF. DR. HALUK YAVUZER meslek yaşamına 1965 yılında başlamış, “Çocuk ve Gençlik Psikolojisi”ni uzmanlık alanı olarak seçmiştir. Öncülüğünde açılmış olan “Ana-Baba Okulları”nda, anne ve babaların eğitimi ve çocuklarıyla sağlıklı iletişim kurabilmeleri amaçlanmıştır.

1989 yılından beri 27 ilde açılan ve 20 bini aşan ana-babaya hizmet götüren bu etkinliğin yanı sıra Dr. Yavuzer, öğretmenlerin eğitimini amaçlayan “Öğretmen Sohbetleri”ni de yurt düzeyinde yayma çabasındadır.

Yavuzer, yayınlarının çoğunda, bilimsel bulguları hayata geçirerek ana-babaları çocuk eğitimi konusunda aydınlatmayı hedeflemiştir. Doktora sonrasında İngiltere’de alanıyla ilgili araştırmalar yapan Yavuzer’in, yurtiçi ve yurtdışında yayınlanmış çok sayıda bilimsel çalışması bulunmaktadır.

Yavuzer beş yıl süreyle Darüşşafaka Cemiyeti Yönetim Kurulu üyeliğinin yanı sıra fakültesini temsilen iki dönem İstanbul Üniversitesi Senatosu üyeliği, altı yıl Fakülte Yönetim Kurulu üyeliği, sekiz yıl da Üniversitelere-rası Kurul, Eğitim Bilimleri ve Öğretmen Yetiştirme Doçentlik Temel Alan Danışma Komisyonu üyeliği yapmıştır. *Ana-Baba Okulu* ve *Evlilik Okulu* adlı kitapların editörlüğünü üstlenen Dr. Yavuzer, halen İstanbul Medipol Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü’nde öğretim üyesidir.

Çocukluk, yetişkinlik ve mesleğe giriş dönemine ilişkin anılarını *Taş Sektirirken Anıların Suyunda* (2011) adlı kitabında toplayan Yavuzer’in diğer yayınları şunlardır: *Çocuk ve Suç*, *Çocuk Psikolojisi*, *Ana-Baba ve Çocuk*, *Çocuk Eğitimi El Kitabı*, *Children Draw and Tell*, *Resimleriyle Çocuk*, *Çocuğunuzun İlk 6 Yılı*, *Okul Çağı Çocuğu*, *Çocuğu Tanımak ve Anlamak*, *Gençleri Anlamak*, *Anne Olmak*.

yavuzerhaluk@gmail.com

DOÇ. DR. İLKAY DEMİR lisans, yüksek lisans ve doktora öğrenimini Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında tamamlamıştır. Temel çalışma başlıklarını ergenlik döneminde benlik ve kimlik gelişimi, yakın ilişkiler ve psikolojik danışma yaklaşımları oluşturmaktadır. Bu konularda çeşitli bilimsel yayınları bulunan yazar, halen İstanbul Üniversitesi, Hasan Âli Yücel Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı’nda öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

demiri@istanbul.edu.tr

HALUK YAVUZER * İLKAY DEMİR

YENİ KUŞAK
ANNE-BABALAR
VE ÇOCUKLARI

YENİ KUŞAK ANNE-BABALAR
VE ÇOCUKLARI / Dr. Haluk Yavuzer * İlkey Demir

Her hakkı saklıdır.
Bu yapıtın aynen ya da özet olarak
hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin
yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Editör: Zeynep Atayman
Kapak fotoğrafı: Jozef Polc/123RF
Kapak: Ömer Erduran
Çizimler: Kemal Urganç

ISBN 978-975-14-1734-3

BİRİNCİ BASIM: Eylül 2016

Kitabın basımı 3000 adet yapılmıştır.

Baskı ve cilt: Remzi Kitabevi A.Ş. basım tesisleri
100. Yıl Matbaacılar Sitesi, 196, Bağcılar-İstanbul
Sertifika no: 10648

İçindekiler

Önsöz, 9

GİRİŞ

Günümüzde Anne-Baba Olmak, 11

1 Ebeveyn-Çocuk İlişkileri: İnançlar/Beklentiler/Hedefler, 17

Ana-Babaların Çocuklarıyla İlgili Beklenti ve Hedefleri	18
<i>Beklenti ve hedefler açısından karşılaşılan sorunlar nelerdir?.....</i>	<i>24</i>
Kısıtlamak Yerine Deneyim Fırsatı Vermek Önemlidir.....	28

2 Kişilik ve Sosyal Gelişimde Anne-Babanın Rolü, 35

Bağlanma Nedir?	36
Bağlanma Stilleri.....	38
<i>Bağlanma stillerinin yetişkin yaşamda ne gibi etkileri olmaktadır?</i>	<i>40</i>
<i>Ana-babanın bağlanma stilleri onların çocuklarıyla ilişki kurma biçimlerini nasıl etkilemektedir?</i>	<i>41</i>
Sağlıklı Benlik Gelişimi	44
Farklı Yaş Dönemlerinde Sosyal Gelişim	47
Temel Sosyal Beceriler.....	52
Akranlar ve Sosyal Gelişim.....	54
Utangaçlık	56
Akran Zorbalığı	60

3 Anne-Babalık Stilleri ve Pozitif Anne-Babalık, 65

Farklı Anne-Babalık Stilleri.....	66
<i>Yetkili anne-babalık</i>	<i>68</i>
<i>Yetkeci anne-babalık.....</i>	<i>68</i>
<i>İzin-verici anne-babalık (çocuk merkezli aile).....</i>	<i>69</i>
<i>İlgisiz anne-babalık</i>	<i>70</i>

Çocuklukta Pozitif Gelişim ve Pozitif Ebeveynlik	72
<i>Doğum-2 Yaş: Bebeklik</i>	72
<i>2-4 Yaşlar: İlk çocukluk</i>	74
<i>4-6 Yaşlar</i>	78
<i>7-11 Yaşlar: Okul çağı çocuğu</i>	82
Ergenlerde Pozitif Gelişim ve Pozitif Ebeveynlik	87
<i>Etkili ana-baba izlemesi</i>	88
<i>Özerklik tanıma</i>	89
<i>Cezalandırıcılık</i>	90
<i>Çocuğu kendi doğallığı içinde yetiştirebilmek için aşırı koruyucu endişeleri pozitif ebeveynliğe dönüştürmek</i>	93

4 Çalışan Anne-Babalar, 97

Okulöncesi Kurum Seçimi	103
<i>Kurumun yerleşikliği</i>	103
<i>Kurumdaki öğretmen-bakıcı/çocuk oranı</i>	104
<i>Öğretmen/bakıcı özellikleri</i>	104
<i>Kurum müfredatı</i>	105
<i>Kuruma uyum sürecinde dikkat edilmesi gereken noktalar</i>	106
İş ve Yaşam Dengesi	109

5 Okul ve Akademik Yaşantı: Akademik Becerileri Desteklemek, 119

Zihinsel Gelişim Dönemleri	120
<i>0-12 aylar</i>	120
<i>1-3 yaşlar</i>	122
<i>4-6 yaşlar</i>	125
<i>Okul çağı çocuğu</i>	127
<i>Ergenlik dönemi</i>	129
Öz-Düzenleme, Öz-Yeterlik ve Akademik Gelişim	132
<i>Ebeveynin Başarıya Yönelik Tutumu</i>	139

6 Dijital Teknolojiler ve Anne-Babalık, 143

Anne-Babalar Dijital Teknolojiyi Hangi Durumlarda Kullanmaktadır?	147
Ebeveyn Olarak Kendi Medya Kullanım Alışkanlıklarınızı Gözden Geçirin	149
Yaşlara Göre Medya Kullanım Alışkanlıkları ve Dijital Teknolojinin Etkileri	152

Okul Çağı Çocukları İçin İnternete Dayalı Teknolojiler	
Öğrenmeye Yardımcı Olabilir	154
Ergenlik Döneminde Teknoloji Kullanımı ve	
Ebeveynin Tutumu.....	156
Günümüzün Öne Çıkan Sorunlarından Biri Olarak	
Ekran Bağımlılığı.....	162

7

Boşanma ve Yeni Koşullarda Ebeveynlik, 171

Velayeti Alan Ebeveynin Yeni Koşullara Uyumu ve	
Ebeveynlik Becerileri	176
Boşanma Sonrası Yaşanan Ekonomik Zorluklar	177
Boşanmadan Etkilenme Çocuğun Cinsiyetine Göre	
Değişiklik Gösterebilir mi?.....	178
Çocuğun Gelişim Döneminin Rolü.....	179
<i>Boşanmaya ilişkin kısa vadeli tepkiler.....</i>	180
<i>Boşanmaya ilişkin uzun vadeli tepkiler</i>	189
Boşanma Süreci ve Çiftler	190
<i>Boşanmanın ilk evresi.....</i>	191
<i>İkinci evre.....</i>	192
<i>Üçüncü evre.....</i>	193
Boşanma Sonrası Ortak Anne-Babalık.....	194

8

Mutlu Çocukların Yetiştirilmesi Mutlu Aile Ortamına Bağlıdır, 199

Yaşam Doyumunu Artırmada Etkililiği	
Kanıtlanmış Yöntemler.....	207
Yaşam Doyumunu Artırmak İçin	
Düşünce ve Duyguların Denetimi.....	210

Kaynaklar, 217

YENİ KUŞAK ÇOCUKLARINA
SEVGİ VE UMUTLARIMIZLA...

Önsöz

Günümüzde aydın anne ve babaların geleneksel çocuk yetiştirme yöntemlerini bir kenara bırakarak çağdaş pedagojik doğrular ışığında çocuklarını yetiştirdikleri görülmektedir. Ancak değişen değerler ve normların yanı sıra giderek etkisini artıran dijital teknolojinin varlığı da ebeveyn-çocuk ilişkilerinde etkili olmaktadır.

Bu değişim, günümüz anne-babasının çocuk yetiştirmeye biçimini etkilemekle kalmamış, çocuğun anne ve babadan beklentilerini de farklılaştırmıştır. Kısaca kitap, değişen koşullar içinde yeni kuşak anne ve babaların yetiştirmek istedikleri çocuk modeli ile, yetişmekte olan çocuğun anne ve babadan değişen beklentilerini irdelemektedir. Kitabın her zamanki gibi, tüm eğitimciler ve anne-babalara yararlı olacağını umuyorum.

Günümüz anne-babası ile çocuğunu konu alan *Yeni Kuşak Anne-Babalar ve Çocukları* isimli bu yeni kitabı, öğrencim ve meslektaşım Doç. Dr. İlkay Demir’le birlikte kaleme almış olmaktan büyük bir mutluluk duyuyorum.

Katkılarıyla kitabın yayınlanmasını destekleyen Yıldız Holding Yönetim Kurulu Başkanı Murat Ülker’e, kitabın yayına hazırlanmasında emeği geçen başarılı öğrencim İrmak Gültekin’e, sayfa ve kapak düzenini büyük bir emek, titizlik ve ustalıkla gerçekleştiren Ömer Erduran’a, her zamanki sıcak ilgisiyle kitabın yayınlanmasında beni yüreklendiren Erol Erduran’a teşekkür ederim.

Haluk Yavuzer
İstanbul, Eylül 2016

GİRİŞ

Günümüzde Anne-Baba Olmak

DÜNDEN BUGÜNE EBEVEYNLİK konusu değerlendirildiğinde, değişen değerlere paralel olarak, geçmişte anne ve babaların, geleneksel aile izlerini taşıyan toplumun ahlak, anane ve değerlerini kapsayan bir ebeveynlik anlayışını sergilediklerini görmekteyiz. Başka bir deyişle, geçmişin anne ve babaları çocuklarını kendi anne ve babalarının öneri ve öğütleriyle, toplumun ve yerel kültür kalıplarının rehberliğinde eğitmeye çalışmışlardır. Burada “mutlak itaat”, çocuktan beklenen önde gelen davranış olarak kabul edilmiş ve çocuk eğitiminde iyi niyetli olsa da yer yer psiko-pedagojik ilkeler ve doğrular ihmal edilmiştir.

Ülkemizdeki anne-baba ve çocuk ilişkilerinde geçmişe ait sık gözlenen özellikler arasında, çocuğu büyütme görev ve sorumluluklarının tümüyle anneye bırakılması, çalışan ana-babaların çocuklarıyla yeterince ilgilenmemeleri nedeniyle yaşadıkları suçluluk duygusunu tüketim odaklı bir ilişkiyle örtmeye çalışması öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra ana-babaların çocuk

yetiştirme tutumları arasında yer yer otoriter, koruyucu, kararsız-tutarsız ya da aşırı gevşek tutum dikkatimizi çekmektedir. Yine, ana-babaların çocuklarının ilgi ve yeteneklerini dikkate almadan, hayal ettikleri modele uygun bir çocuk yetiştirme çabası içinde olmaları, sık rastlanan ebeveyn yaklaşımları arasında sayılabilir.

Oysa günümüz ana-babalarının “itaat” yerine çocuklarının “bağımsız”lığını yeğleyen ve ana-babalık üzerine daha fazla düşünen, okuyan, daha bilinçli bir kuşaktan oluştuğu görülmektedir. Dolayısıyla yukarıda bahsedilen sorunların bir kısmının aşılmış olduğu söylenebilir.

Günümüz anne ve babalarının, özellikle sosyoekonomik ve kültürel açıdan üst katmanı temsil eden aydın ebeveyn grubunun, çocuğa yaklaşımı olduğu kadar, beklentisinin de değişikliğe uğradığı görülmektedir. Artık günümüzde aydın anne ve babaların geleneksel çocuk yetiştirme yöntemlerini bir kenara

bırakarak, çağdaş pedagojik doğrular ışığında çocuklarını yetiştirdikleri gözlenmektedir. Dünün yanlış bir alışkanlığı olarak “çocuk büyütme ve yetiştirme annenin görev ve sorumluluğu” içinde olmak yerine, artık günümüzde çağdaş anne ve babanın çocuk büyütme görev ve sorumluluğunu ortaklaşa paylaştıkları gözlenmektedir. Günümüzün aydın babası doğuma bile giren ve eşinin hamilelik sürecinde çocuk gelişimi ve psikolojisi kitaplarını onunla birlikte okuyan, aynı coşkuyu paylaşan bir birey görünümündedir. Baba adayının bu sorumluluğu paylaşan destekleyici yaklaşımı, eşinin hamilelik sürecindeki ruh sağlığını olumlu etkilemekte, doğum stresini azaltarak doğumun kolay geçmesine zemin hazırlamakta ve doğum sonrası dönemde sıcak anne-çocuk ilişkisinin oluşumuna yardımcı olmaktadır.

“Dünden bugüne değişen ebeveynlik” kavramında görüldüğü gibi artık günümüzde çağdaş ebeveyn modellerinin sayıca arttığı ve onların beklentilerine uygun çocukların ve ergenlerin de dünden farklı olarak otonom, özgüvenli, duygu ve düşüncelerini kolaylıkla ifade edebilen ve kendi başlarına karar vererek bunun sorumluluğunu üstlenebilen bireyler olarak yetiştikleri görülmektedir. Sıklıkla, destekleyen ve demokratik bir aile ortamında büyüyen bu çocukların aile ve okul kurumlarının dışında da girişken, aktif, olaylara sorgulayıcı ve eleştirel bir mercekten bakan yetişkin adayları olarak büyüdükleri gözlenmektedir.

Pozitif ana-babalık yaşamın doğal akışına ayak uydurarak her anı öğrenme/öğretme fırsatına çevirmek ve çocuğumuzla geçirilen zamanın farkında olarak yaşamaktır. Pozitif ebeveynlik dendiğinde, ebeveyn olgunluğuna ulaşmış olan ve ana-babalık konusunda olumlu duygu ve düşüncelere bağlı olarak olumlu beklenti ve davranışları yansıtan bireyler akla gelmektedir. Bu kapsam içinde anne ve baba olmaya hazır oluş ile yetkin bir ebeveyn olma yolunda gerekli olan olgunluk kastedilmektedir.

Günümüzün çağdaş ebeveyni, “pozitif ebeveynlik” şemsiyesi altında öncelikle her çocuğun biricik olduğunun, başta zekâ, kişilik özellikleri ve ilgileriyle kendine özgü bağımsız bir birey olduğunun bilinci içindedir. Bu gerçekten hareketle çağdaş anne ve baba, çocuğunu artı ve eksi özellikleriyle olduğu gibi kabul eden, o kapsam içinde değerlendiren, başka akran ve kardeşleriyle kıyaslamak yerine onu kendi olarak benimseyen ve seven kişilerdir. Günümüz anne ve babası çocuğunu eğitirken kendisinin de eğitildiğinin farkındadır. Çocuğuyla yüz yüze iletişim süreci içinde yaşanan deneyimlerin kendilerine de zenginlik kattığının bilincindedir. Bu gerçek de çağdaş ebeveyne şu sloganı önermektedir: Nasıl bir ebeveyn olmamız gerektiği, nasıl bir çocuk istediğimize bağlıdır. Yani, anne-baba gelecekteki çocuk ve ergenin oluşumunda rol model konumundadır ve pozitif ebeveynlik kapsamında söz konusu sorumluluğunun bilincine sahip olmalıdır.

Hızla değişen dünya ve beraberinde getirdiği yenilikler, yeni sorunların ortaya çıkmasına ya da var olan sorunların daha karmaşık bir hale gelmesine yol açabilmektedir. Elinizdeki kitap, yeni kuşak anne-babaların çocuklarıyla yaşantılarını pozitif ebeveynlik bağlamında ele alarak, hem alan uzmanlarına hem de anne-babalara kaynak oluşturmayı amaçlamaktadır.

1

Ebeveyn-Çocuk İlişkileri: İnançlar/Beklentiler/Hedefler

EBEVEYNLIK DAVRANIŞLARINI biyolojik özellikler, ana-babaların kişilik özellikleri ve çocuğun özellikleri gibi bireysel faktörlerin yanı sıra, sosyal ortam, aile geçmişi, ekonomik durum ve kültürel özellikler gibi bağlamsal faktörler de etkilemektedir. Bireysel özellikler, sosyoekonomik ve kültürel özelliklerin etkisiyle bazen değişmekte, bazense pekişmektedir. Bu bölümde anne-babalığa ve çocuklara dair inançlarımızı, beklenti ve hedeflerimizi nasıl şekillendirdiğimizi anlamaya çalışacağız; çünkü bu inanç, beklenti ve hedeflerimiz, nasıl ana-babalık özellikleri geliştirdiğimizi önemli ölçüde etkilemektedir.

Ebeveynlik inançları yetişkinlerin çocuk gelişimi hakkındaki düşünceleri olarak tanımlanmaktadır ve ana-babaların çocuk yetiştirme biçimlerini büyük ölçüde etkilemektedir. **Ebeveyn inançlarının önemli bir kısmını uzun vadeli sosyalleşme hedefleri oluşturmaktadır (çocuğum saygılı biri olsun, çocuğum başarılı biri olsun vb.). Sosyalleşme hedefleri, ana-babala-**

ÜLKER

MUTLULUK HER YERDE

Günümüzde değişen değerler ve normların yanı sıra, giderek etkisini artıran dijital teknolojinin varlığı da ebeveyn-çocuk ilişkilerinde etkili olmaktadır.

Bu kitap, değişen koşullar içinde yeni kuşak anne ve babaların yetiştirmek istedikleri çocuk modeli ile, yetişmekte olan çocuğun anne ve babadan değişen beklentilerini irdeliyor.

ISBN 978-975-14-1734-3

₺ 20,00